

10. Китаев С. Социальный состав и структура российской постсоветской «номенклатуры» // <http://www.elis.pstu.ru/kitaev2008.htm>.
11. Голяд І. Трансформації еліт в політичних системах України та Естонії // http://dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m_id=392.
12. Кан Пхён Ки "Элиты" России, Казахстана. Узбекистана. Сравнение и оценка // Социологические исследования. – 2006. – № 1.
13. Крыштановская О. Трансформация старой номенклатуры в новую российскую элиту // Общественные науки и современность. – 1995. – № 1.
14. Крыштановская О. Трансформация бизнес-элиты России: 1998-2002 // Социологические исследования. – 2002. – № 8.
15. Список земляцтв областей України // Сайт «Полтавське земляцтво» // <http://poltavtsi.org>.
16. «Земляцтво Крим-Севастополь» // <http://www.rada.crimea.ua/zeml>.
17. Структура Сумського земляцтва в м. Києві // <http://old.state-gov.sumy.ua/doc/zemlaztvo.htm>.
18. Дністрянський М. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Монографія. – Львів, 2006.
19. Багров Н. Геополитическая модель трансграничного региона // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 34.
20. Кокойты предложил создать в Южной Осетии оффшор 24 июля 2008. Сайт Осинформ. // <http://osinform.ru/digest/print:page,1,7151-kokojty-predlozhit-sozdat-v-juzhnojj.html>.
21. Персоналии. Кокойте Е.Д. Официальный сайт ГКИП РЮО // <http://cominf.org/2003/08/16/print:page,1,1132130508.html>.
22. Выборы 2006. Официальный сайт ГКИП РЮО // <http://cominf.org/2006/10/21/1161421264.html>.
23. Веб-портал партії «Єдиний Центр». «Народна опора». Персональні дані. С. Куніцин // http://www.edc.org.ua/?page=photos&element_id=50.
24. Заєць І. «Ідея української державності з прийняттям Декларації про державний суверенітет, нарешті, переселилася з велелюдних майданів до владних коридорів». Сайт «Новини політичних партій Росії та СНД» УНП // <http://www.qwas.ru/ukraine/unp-ua>

Summary

In article the author considers process of transit of the Soviet party and economic nomenclature in a modern political design of Ukraine. It is offered to consider the given process as total and system.

М. В. Дєдков

СТАН І РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ДОБИ СУЧАСНОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1991–2008 РР.)

Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. спричинило радикальні зміни в суспільстві, які суттєво позначились на становищі духовного і культурного життя. Розпочалася нова історична доба з розбудови самостійної держави. Постало історичної ваги питання – на якому фундаменті і цінностях ми повинні будувати нову еру своєї національної культури – духовної і матеріальної?

Базовою основою всіх змін у суспільній свідомості є структурні зміни у формах власності на засоби виробництва, у формуванні нових виробничих відносин, які породжують нові класи і верстви суспільства, нову психологію, мораль, людські взаємини, нові форми культурного буття, моди, стилю і способу життя.

Нова соціальна й культурна ситуація поклала початок створенню відмінних, цілком сприятливих умов для розвитку культури. 19 лютого 1992 р. Верховна Рада України ухвалила "Основи законодавства про культуру" [1] з подальшим прийняттям низки галузевих законів та постанов, якими передбачені різнобічні заходи подальшого розвитку національної культури. У тому ж році Указом Президента створено Фонд розвитку культур національних меншин України [2]. Після демонтажу старої соціально-політичної структури, її владних інститутів, у процесі нового націотворення і державотворення виникли суттєві труднощі. Одна з головних – відсутність визначених пріоритетів подальшого розвитку культури українського народу. В умовах ринку змінюються культурні запити і смаки. Відбувається переоцінювання культурно-історичних цінностей.

Але лише поєднання в систему власних історичних здобутків із досягненнями інших народів, як писав Т. Шевченко: "...і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь" [3], дасть змогу піднятися на рівень кращих зразків світової культури. У новому суспільстві на перше місце виходить якісно новий виробничий ресурс – інформація і знання. Це притаманно інформаційному суспільству. І перетворення їх у головний виробничий ресурс обумовило появу таких понять, як інтелектуальний продукт, інтелектуальна праця, інтелектуальний капітал з його інтелектуальною

вартістю. Україна багато втратила від того, що запізнилася з науковим, правовим обґрунтуванням і практичним врегулюванням відносин інтелектуальної власності.

Стан і розвиток культури доби сучасної незалежної української держави ставав предметом уваги переважно авторів первинних матеріалів у засобах масової інформації. Серед більш глибоких наукових розвідок з проблеми варто відзначити аналітичні довідки науковців Українського центру культурних досліджень Міністерства культури і туризму України О.А. Гриценко, Н.К. Гончаренко, М.Б. Кушнарьової, М.Ю. Рябчук та інших з питань розвитку різних аспектів культурної сфери в Україні [4]. Перші спроби проаналізувати та узагальнити культурні процеси в Україні після 1991 р. зроблені авторами курсів лекцій і навчальних посібників Закович М.М., Зязюном І.А., Семашком О.М., Кордоном М.В., Медніковою Г.С. та іншими [5].

Проте роботи, в яких би стан і процеси розвитку культури доби сучасної незалежної української держави розглядалися, по-перше, комплексно, а по-друге, в хронологічних рамках від 1991 р. і аж до сьогодення, відсутні. Автор поставив за мету вивчити явища і процеси, які відбувалися у сфері освіти, науки, літератури, мистецтва, книговидавничої справи і спорту України у вищезазначених хронологічних рамках.

Розвиток культури (особливо мистецтва) стикається з низкою складних проблем і труднощів. З одного боку, загроза опинитись без засобів до існування, з іншого – небезпека тотальної комерціалізації, що обумовило кризу, яка найбільш болісно позначилась на сфері культури. Тоталітарна держава жорстко регламентувала процес розвитку культури, але фінансово забезпечувала заклади освіти, культури і науки. Демократична держава в ринкових умовах не має і не може мати в принципі засобів на розвиток культурного життя. Установи і заклади культури не в змозі існувати лише на кошти бюджету, вони їх повинні заробляти у більшості випадків власними зусиллями, створюючи масовий продукт. За реальних економічних умов державний бюджет України у змозі фінансувати сферу культури лише на чверть або третю частину від її першочергових потреб.

Характерною особливістю розвитку української культури сьогодення, з її відкритістю і доступністю, є розгортання діяльності добровільних товариств, об'єднань, асоціацій, фондів різного спрямування, які закладають підґрунтя громадянського суспільства. Значна частина цих об'єднань плідно співпрацює з різними зарубіжними культурними, благодійними, науковими, освітянськими інституціями, сприяючи входженню України в європейський культурно-інформаційний простір. Держава не формується лише політикою і економікою. Без культурного фундаменту вона не буде ні незалежною, ні шанованою. В умовах глобалізації буде жити лише той народ, який в змозі пропонувати світові свою культуру.

Сьогодні у світі багато різних освітянських моделей, але не існує ідеальної. Нова модель української освіти має базуватись на українській національній культурно-історичній традиції, теоретичних надбаннях вітчизняної педагогіки, досвіді поколінь. Вона повинна враховувати й відтворювати менталітет нації, народні традиції і взагалі, відповідати характеру української людини. У той же час, до неї повинно увійти все передове й прогресивне, вивірене досвідом зарубіжних країн світу.

За останні роки в Україні зроблені перші суттєві кроки щодо перебудови вищої і середньої спеціальної освіти. Були прийняті й діють ряд законодавчих документів: закони "Про освіту" [6], "Про мови" [7], "Про загальну середню освіту" [8], міжгалузева перспективна програма "Освіта. Україна ХХІ століття" [9], "Засади гуманітарної освіти" [10, с.342], концепція "Основи національного виховання" [11], закони "Про професійно-технічну освіту" [12], "Про вищу освіту" [13] тощо. В цілому, в Україні створена певна законодавча база, яка перебуває у процесі реформування, в тому числі у зв'язку з інтеграцією до єдиного європейського освітнього простору, зокрема, на основі приєднання до Болонської конвенції.

В Україні мережу освітніх установ складають заклади дошкільного і позашкільного виховання, загальноосвітньої, професійно-технічної та вищої школи. У дошкільних закладах виховується понад 1,03 млн. дітей, більше 8,6 млн. людей здобувають освіту. Кількість закладів середньої освіти на початок 2005/2006 навчального року перевищувала 21,6 тис., у них навчалось 5,399 млн. дітей [14, с.452,456].

Значною мірою задовольняються потреби в освіті різними мовами: на початок 2005/2006 навчального року 78% учнів навчалися українською мовою, 21% - російською, крім того 25 тис. - румунською, 19 тис. - угорською, 6 тис. - молдавською, 6 тис. - кримськотатарською, 1 тис. - польською, 0,3 тис. - англійською, 0,1 тис. - болгарською, 0,05 тис. - словацькою [14, с.461].

Високий освітній рівень забезпечується добре підготовленим викладацьким корпусом, зокрема на початок 2005/2006 навчального року у ВНЗ всіх рівнів акредитації працювало 192,2 тис. педагогічних та науково-педагогічних працівників, з них 11,6 тис. докторів та 59,3 тис. кандидатів наук, 11,4 тис. професорів та 42,3 тис. доцентів [14, с.464].

Освітня система стає більш гнучкою та різноманітною. З'явилася велика кількість різних закладів: університетів (зокрема національних), інститутів (I-II рівнів), ліцеїв, коледжів, гімназій, колегіумів. Ці заклади значно урізноманітнюють навчальний процес, сприяють поглибленому розвитку здібностей учнів і студентів. Зроблені помітні кроки у справі гуманізації освіти. Реорганізується вся структура вищої і середньої спеціальної освіти з метою наближення її до нинішньої практики суспільного життя. Здійснено перехід на двоступеневу підготовку – бакалавр, спеціаліст або магістр. Поряд з державними, створені комерційні навчальні заклади різних форм. Вищі навчальні заклади отримали право бути більш автономними у своїй діяльності. За роки незалежності відновилися Києво-Могилянська академія, відкрились у Києві Національна академія управління, Академія фінансів у Донецьку, Митна академія у Дніпропетровську, ряд нових університетів та вищих навчальних закладів. В Україні діє система акредитації всіх форм навчання вищих навчальних закладів. Здійснюється, хоча й повільно, їх перехід на українську (державну) мову викладання.

Мережа вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації у 2005/2006 навчальному році нараховувала 345 закладів, з них 223 державної форми власності. Статус національного мають 52 університети та академії. В університетах, академіях, інститутах навчається 2203,8 тис. студентів [14, с.464].

На економічну ситуацію в освіті впливають ВНЗ недержавної форми власності. На початку 2000 р. в Україні функціонувало 138 ліцензованих недержавних ВНЗ, з яких 5 університетів, 7 академій, 86 інститутів і 40 закладів I-II рівнів акредитації. Переважна більшість їх набирає на перший курс до 500 студентів, і лише 2 ВНЗ – Київський медичний інститут Української академії народної медицини і Київський інститут «Слов'янський університет» мають ліцензований обсяг 600-800 студентів, а Міжнародна академія управління персоналом має ліцензований обсяг, що перевищує 1300 студентів [15, с.104-106]. Наслідком акредитації ВНЗ недержавної форми власності стало скорочення їх чисельності до 113 [16]. Це засвідчило, по-перше, невідповідність досить значної їх частини нормативним вимогам вищої школи, по-друге, нездатність вийти на цей рівень за час, що пройшов від моменту ліцензування до акредитації.

Заклади вищої освіти (усіх форм) працюють за новим переліком спеціальностей, який відповідає загалом попиту на кадри спеціалістів у ринкових умовах. Особливою популярністю серед молоді користуються спеціальності, пов'язані з престижною і добре оплачуваною трудовою діяльністю, – менеджмент, маркетинг, право, фінанси, програмування, іноземні мови. Проте якщо на початку 90-х років в умовах становлення ринкової економіки фахівців цих спеціальностей не вистачало, то сьогодні внаслідок посилення уваги до їх підготовки з боку майже всіх ВНЗ ринок праці перенасичений економістами і юристами. У той же час підготовка спеціалістів технологічного напрямку суттєво скоротилася не тільки у відносному, але й у абсолютному обрахуванні.

Велика проблема на ринку праці – це випускники шкіл, які не мають ніякої професії. Ось чому виникає невідкладна потреба вводити у старших класах (як це було в радянські часи) професійну підготовку, щоб випускники входили в життя з отриманою кваліфікацією. У нас сьогодні вкрай низький рівень охоплення молоді професійною підготовкою. Кількість професійно-технічних навчальних закладів скоротилася з 1179 у 1995 році [14, с.462] до 920 у 2008 році [17].

В Україні, хоч відбулася певна лібералізація системи освіти, однак її безперервність від нижчого до вищого рівня – значно порушилась, знизилась доступність для значної частини молодого покоління. Україна приєдналась до Болонського процесу у 2005 році. З того часу підготовлено План дій, який має бути реалізований до 2010 року; створено групу супроводу Болонського процесу при Міністерстві освіти і науки України та Національну групу промоторів Болонського процесу; студентська рада стала кандидатом у члени Національних студентських спілок Європи (ESIB). У 2006/2007 навчальному році у всіх ВНЗ України III-IV рівнів акредитації запроваджено кредитно-трансферну систему ECTS. Підготовлено відповідний Пакет інноваційних нормативних документів ECTS, розроблено рекомендації та здійснюються організаційні заходи із запровадження Додатку до диплома європейського зразка (Diploma Supplement). Має місце прогрес у запровадженні Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) та додатків до диплома європейського зразка, також сектор вищої освіти України більшою мірою залучений у Європейський простір вищої освіти (ЄПВО). Розпочато роботу з розробки національної системи кваліфікацій, відбувається її обговорення усіма зацікавленими сторонами на загальнонаціональному рівні. Як очікується, вона буде завершена до 2010 року. Розроблено плани щодо покращення та координації заходів із забезпечення якості на національному рівні. На рівні вищого навчального закладу має місце певне залучення міжнародних експертів до забезпечення якості, університети безпосередньо контактують з міжнародними акредитаційними агенціями. Існує план щодо отримання випускниками вищих навчальних закладів додатку до

диплома європейського зразка з 2008-2009 року. Завдання на майбутнє передбачають: розробку системи забезпечення якості відповідно до Стандартів та рекомендацій забезпечення якості у ЄПВО; запровадження третього циклу підготовки; підвищення рівня працевлаштування бакалаврів; підвищення мобільності викладачів і студентів; розширення зв'язків між вищими навчальними закладами та громадськістю [18].

У 2008 р. вперше в історії України запроваджено систему прийому до вищих навчальних закладів за результатами зовнішнього незалежного оцінювання, яке продемонструвало можливість створення у державі реальних рівних умов для доступу громадян до вищої освіти та забезпечення об'єктивності, відкритості, прозорості у проведенні вступної кампанії. Було доведено, що шлях до вищої освіти відкритий всім, хто має ґрунтовні знання і впевненість у власних силах.

Здобутком вступної кампанії 2008 року міністр освіти і науки України І.О. Вакарчук вважає той факт, що на денну форму навчання до державних і комунальних вищих навчальних закладів за кошти державного та місцевого бюджетів за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста зараховано 66 відсотків студентів (у 2007 році - 62 відсотки), за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра - 62,5 відсотка (у 2007 році - 59 відсотків), а на заочну форму навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра - майже 30 відсотків від загальної кількості зарахованих до вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (у 2007 році - 36 відсотків) [19]. Хоча до 2005/2006 навчального року з кожним роком збільшувалася питома вага абітурієнтів, зарахованих до ВНЗ саме на платній основі. Якщо у 1995/1996 навчальному році для навчання за рахунок фізичних та юридичних осіб було прийнято 18% студентів, то у 2005/2006 - 61% [14, с.464]. Більш доступною стала вища освіта для дітей-сиріт, дітей, які залишилися без піклування батьків, дітей-інвалідів, інвалідів I-II груп та інших пільгових категорій громадян.

Розвиток науки в незалежній Україні відбувається в процесі державотворення. Провідним науковим центром залишається Національна Академія наук України (НАН України). Понад 80 наукових установ академії, поєднаних у 5 регіональних центрів, і Кримське відділення, охоплюють своїм впливом усі області України. Регіональні центри відіграють істотну роль у прикладних дослідженнях, яких вимагають місцеві інтереси. У НАН України проводяться дослідження в галузі матеріалознавства, кібернетики, фізики, математики, астрономії, фізіології, біології, гуманітарних наук.

Незважаючи на істотні втрати, фундаментальні науки ще забезпечують певний рівень досліджень. Виконуються цікаві і перспективні роботи в галузі енергетики, авіації, машинобудування, екології (передусім - чорнобильська тематика), геології, клітинної біології, генної інженерії. Україна успішно співпрацює з Росією, США та іншими країнами в космічній сфері.

Позитивні зміни відбулися в гуманітарних науках. Вчені гуманітарії зробили великий внесок у державотворчий процес у 90-ті роки ХХ ст. Гуманітарії за підтримки фонду "Україна - ХХІ століття" у 2004 р. видали фундаментальну працю "Історія української культури" у 5-ти томах [20].

Однак низький рівень фінансування створює великі труднощі в розвитку науки. Не маючи необхідної матеріальної, інформаційної та моральної підтримки, вчені починають займатися примітивною комерцією або виїжджають за межі України в пошуках кращої долі. Відбувається відтік фахівців найвищої кваліфікації. Найбільш відчутні втрати спостерігаються серед програмістів, генетиків, біохіміків, фізіологів, фізиків-теоретиків. Втрата Україною людського і наукового потенціалу в економічному сенсі значно перевищує всі уявні фінансові надходження з-за кордону.

В умовах національного відродження зростає роль художньої творчості. У літературно-мистецькому процесі дедалі активніше утверджується плюралізм. Він передбачає відмову від притаманного тоталітарній системі однотипного художнього відтворення суспільних явищ і процесів. У цьому плані принциповою є відмова від соціалістичного реалізму як єдиного, що має право на існування.

Процеси оновлення широко охопили українську літературу. Опубліковано твори ще донедавна заборонених письменників -В. Винниченка, Є. Плужника, О. Олеся, Б. Грінченка, Б. Лепкого, М. Зерова, О. Теліги, Г. Косинки, В. Стуса, М. Хвильового, Л. Курбаса, І. Світличного, М. Куліша. Повернувся на батьківщину і правозахисник М. Руденко.

За часи незалежності відбулося кардинальне переоцінювання суспільних ідеалів переважною більшістю письменників. Знані митці слова, такі як І. Дзюба, Р. Іваничук, І. Драч, Д. Павличко, В. Шевчук, Б. Олійник, Ю. Щербак, В. Яворівський та інші поєднують свою художню творчість з активною політичною та суспільною діяльністю.

У сучасну українську літературу ввійшло нове покоління, що репрезентоване іменами Ю. Андруховича (роман "Перверзія"), І. Андрусика, В. Медведя, О. Забужко, В. Цибулька та інших, які своїми творами, на противагу масовій культурі, викликали політичний резонанс у літературних і читацьких колах.

Нове творче ім'я з'явилося в сучасній українській літературі. Василь Шкляр – неординарний письменник, головний редактор державного видавництва "Дніпро". Письменницький доробок В. Шкляра – це десятки прозових творів, в тому числі романів: "Тінь сови", "Ностальгія", "Ключ", "Кров кажана", "Елементал". Він лауреат багатьох літературних премій, володар Гран-прі конкурсів "Коронація слова", "Золотий бабай" [21].

В усьому світі завжди поцінювалася книга, а відтак книговидавнича справа – надзвичайно важливий сектор не стільки економіки, скільки інформаційної політики держави. Головне призначення книги – це духовність, яка розвиває дух людини, перебудовує її внутрішній світ. У ринкових умовах книговидавництва – є комерція, продукт, який приносить прибуток і його необхідно пропагувати. Сьогодні український книжковий бізнес перебуває в занедбаному стані. Як наслідок, якщо у 1990 р. тираж книжок склав 170 млн. примірників, то у 2005 р. – лише 54, причому тираж книжок українською мовою зменшився з 95 млн. до 33, відповідно й бібліотечний фонд скоротився з 419 млн. примірників до 330 (у селі зі 188 до 146), а кількість масових та універсальних бібліотек скоротилася з 25,6 тисяч у 1990 р. до 19,8 тисяч у 2005 р., у тому числі у сільській місцевості – з 18,7 тисяч до 15,1 тисяч [14, с.496].

Важливим чинником національного відродження, основним носієм національної культури виступає рідна мова. Втрачаючи мову, людина втрачає частину своєї національної суті. Мова – найважливіший організатор духовного життя, єдності й розвитку народу. Звуження сфери вживання мови веде до звуження сфери духовності, до духовного зубожіння, деградації. Там, де мова гине, помирає народ.

Україна є унітарною державою, у якій українці, за даними перепису 2001 р., становлять майже 77,8% від усього населення [22, с.14]. Українська мова – це мова великого народу. За кількістю тих, хто нею розмовляє, вона посідає 16 місце в світі, а серед слов'янських мов – друге. Українська мова – друга серед наймелодійніших мов світу (після італійської). Але вона перенесла дуже багато принижень. Будь-яка спроба захисту національної мови розцінювалась як націоналізм. Як наслідок – сфера вживання української мови звужувалась. У школах рідною мовою навчалось менше половини учнів.

За Конституцією 1996 р. українська мова має статус державної, решта мов вважається мовами національних меншин. Державна влада взяла мову українського народу під охорону та юридичний захист. В Україні була схвалена Державна програма розвитку української та інших національних мов на період до 2000 р. Творчі можливості української мови великі. Але є ще багато перешкод на шляху її розвитку. Більшість засобів масової інформації подаються російською мовою. Дерусифікація усіх сфер життя блокується, права україномовних в Криму, на Сході та Півдні України ігноруються. А натомість йде наступ російськомовного продукту на україномовні регіони.

Розвиток театрального мистецтва в Україні за роки незалежності був неоднозначний: від занепаду до відродження. Сучасний український театр має подолати ряд проблем. До цього часу державне фінансування незначне. Несвоєчасний ремонт призводить до занепаду будівель театрів. Немає можливості забезпечити театр сучасними технічними засобами. Не сприяє розвитку театру низька заробітна плата акторів, працівників. Театральні колективи повільно поповнюються молодими кадрами. Сучасний глядач зовсім інший, ніж той, що був раніше. Менше стало театральних гурманів. Зате з'явилися ті, для кого похід до театру стає престижним, модним.

Зняття ідеологічних заборон, які панували за радянської доби, привело до появи нових форм, жанрів та стилів, приходу нових керівників до театрів, дозволило розкритися по-новому багатьом театральним колективам. У театральних залах стало більше молоді.

Сьогодні в Україні діють 135 професійних театрів [14, с.496]. Трьом з них надано найвищий статус національних: Національна опера України, Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка, Національний академічний театр російської драми ім. Л. Українки. До академічних театрів належать Харківський, Львівський, Одеський театри опери та балету, Запорізький музично-драматичний ім. В. Магара, Львівський драматичний театр ім. М. Заньковецької, Харківський український драматичний театр ім. Т. Шевченка, Харківський російський драматичний театр ім. О. Пушкіна, Кримський російський драматичний театр ім. М. Горького.

Сьогодні в Києві діє 21 театр, у кожному обласному центрі працюють по 3-5 театральних колективів. У Запоріжжі їх 4: обласний музично-драматичний ім. В. Магара, театр молоді, театр-лабораторія VІЕ, театр ляльок.

Умови творчої свободи значно розширили стильові та тематичні межі у театральному мистецтві. Поряд з давно існуючими формами театального мистецтва за останні роки досить успішно стали створюватися та розвиватися нові, такі як театральні центри, театри-студії: “На Дарниці”, “Ательє 16”, “Київський експериментальний театр”, театри-лабораторії. Набули подальшого розвитку і популярності “театри одного актора” (моновистави відбуваються в невеликих залах і глядачі ніби стають співучасниками вистави), театри історичного портрета (Київ, Львів, Чернігів). Існують в Україні і приватні театри. Перший з них театр “Браво” створено у Києві. Народжуються театри зі своєю специфікою жанру як, наприклад, “Київський театр пластичної драми”. Це потреба його творців виразити філософію життя власною, особливою мовою – мовою пластичного діалогу, мовою образів.

Ці та інші форми та жанри театального мистецтва з його строкатістю і розмаїттям – все це пошуки шляхів до душі і сердець глядачів в умовах ринку.

Незважаючи на економічні труднощі, театр в Україні користується популярністю публіки. Кожного року театральні вистави відвідують понад 6,2 млн. глядачів [14, с.496].

Розвиток театального мистецтва пов'язаний із новаторською діяльністю таких режисерів, як Р. Віктюк, І. Борис, С. Мойсєєв, С. Донченко, Б. Жолдак; продюсерів, як І. Афанасьєв, В. Петров, Б. Шарварко. Світове визнання та славу здобув своєю творчістю Роман Віктюк.

Українські театральні трупи з тріумфом гастролювали в Німеччині, Австрії, Польщі, США, Великій Британії. Міжнародні фестивалі “Золотий лев” (Львів), “Тернопільські театральні вечори”, “Дебют” (Тернопіль), “Херсонесські ігри” (Севастополь), “Мельпомена Таврії” (Херсон), “Різдвяна містерія” (Луцьк), “Інтерлялька” (Ужгород) своїм професійним рівнем приваблюють театральних митців з усього світу.

Невід'ємною частиною театального мистецтва є балет.

Серед ушлюблених майстрів українського балету – С. Лифар, В. Калиновська, О. Потапова, А. Гавриленко, Н. Рудченко, С. Коливанова, Т. Попеску, А. Лагода. Ім'я всесвітньо відомого балетмейстера і танцівника Сержа Лифара, українця за походженням, довгі часи замовчувалося на батьківщині. Емігрувавши за кордон, він понад 30 років очолював балет паризького театру “Гранд Опера” й Французьку академію танцю в Парижі.

1994 рік ознаменувався видатною подією в житті не тільки українського, а й світового балетного мистецтва – Першим міжнародним конкурсом артистів хореографії ім. Сержа Лифара. Гран-прі конкурсу й золоту медаль, підкоривши журі і глядачів, одержала українка І. Дворовенко. Цей конкурс і сьогодні збирає видатних зірок балетного мистецтва й талановиту молодь. Великою популярністю користується міжнародний фестиваль “Зірки світового балету”, який проводиться в Донецьку.

Окремим жанром балетного мистецтва є сценічний танець. Провідними колективами цього напрямку стали Ансамбль народного танцю України ім. П. Вірського, Буковинський та Гуцульський ансамблі танцю й пісні. Елементи класичного балету та народного танцю творчо використовують в спортивних танцях ансамбль “Балет на льоду”.

Позитивні зміни відбуваються в сучасному українському музичному мистецтві. У концертних залах, театрах, на радіо й телебаченні все частіше звучать музичні твори різних жанрів і стилів – від рок- і поп-музики до класичної. За роки незалежності України митці стали вільними у виборі репертуару, вони не скуті в цензурних та ідеологічних рамках. Під час концертів вільно виконується духовна музика. Значно розширились контакти з публікою різних країн світу, музиканти мають можливість більше знайомити з українською музикою іноземних слухачів.

В Україні започатковано велику кількість різноманітних фестивалів та конкурсів – оперного мистецтва, органної та фортепіанної музики, піаністів, скрипалів. Помітними подіями культурного життя стали міжнародні конкурси ім. М. Лисенка, піаністів ім. В. Горовиця, молодих виконавців ім. В. Крайнева, фестивалі оперного мистецтва ім. С. Крушельницької у Львові.

З'явилася плеяда талановитих виконавців оперних і балетних партій: В. Степова, Л. Забіляста, В. Гришко, В. Писарев, А. Кочерга, В. Лук'янець.

Молодих виконавців особливо приваблюють міжнародні конкурси юних скрипалів у Харкові, конкурси ім. С. Людкевича у Львові, ім. Д. Січинського в Івано-Франківську, ім. К. Стеценка та ім. М. Леонтовича в Києві. У березні 2006 р. у Запоріжжі проходив міжнародний фестиваль фортепіанної музики ім. Володимира Віардо. У конкурсі взяли участь 76 юних піаністів із України, Росії, Білорусі, Молдови, Польщі. До молодих, але уже визнаних у світі виконавців, належать диригенти В. Жадько, С. Протопопов; піаністи В. Гладков, М. Чернявська; скрипалі О. Семчук, Є. Комісарова; вокалісти Т. Анісімова, Л. Шевченко, П. Приймак.

Особливої популярності набули фестивалі: “Червона рута”, “Пісенний вернісаж”, “Чумацький шлях”, “Таврійські ігри”, “Оksamитові сезони Криму”, “Харківські асамблеї”, “Золотий скіф”, “Гуцульський фестиваль” та ін.

Фестиваль “Червона рута” у 1991 р. відкрив групи “Плач Єремії”, “Табула раса”, “Скрябін”, “Мертвий півень” та співачку Ж. Боднарук. У 1993 р. на всеукраїнську співочу орбіту вийшли визнані О. Пономарьов, Руслана, В. Павлик, А. Лорак, Е. Кравчук, Н. Могилевська. О. Пономарьов, Руслана упевнено перемагали на фестивалі “Слов’янський базар”, що проходить у Вітебську (Білорусь).

Починає відроджуватися в Україні і мистецтво кобзарів та лірників. Створена у 1990 р. Всеукраїнська спілка кобзарів указом Президента України перебуває під державною опікою. Помітним явищем національної культури є діяльність кобзарської школи в с. Стрітівка (Київська обл.).

Відроджується духовна музика. Помітна подія сталася у Запоріжжі. У кінці 2005 р. у концертному залі ім. М. Глінки було встановлено орган. Духовна музика звучить у церковних залах, серед яких Андріївська церква у Києві. Тут відбуваються концерти за участю кращих виконавців – О. Микитенка, І. Кучера, С. Шабалтіна та ін. Проходять фестивалі, присвячені Д. Бортнянському, М. Веделю, Б. Березовському, М. Лисенку. Духовна музика пережила віки і сьогодні несе людям невмирущу мудрість і красу.

Розвиток української популярної музики останнього десятиліття пов’язаний з іменами І. Білик, П. Зіброва, Т. Повалій, О. Пономарьова, Руслани Лижичко, Ані Лорак, В. Павлика, Алли Кудлай та ін. Їх поява та творча еволюція тісно пов’язана з необхідністю задоволення потреби у своїй національній популярній розважальній музиці як складової шоу-бізнесу.

Слід відзначити такий факт, що зараз український шоу-бізнес програє російському в конкурентоспроможності і це свідчить не стільки про нижчий рівень виконання, скільки про несформованість уявлення про престижність української популярної музики. В українській шоу-індустрії ще не існує схеми, досвіду, які могли б допомогти здібним, обдарованим молодим музикантам чи співакам вибитися на сцену поп-олімпі і досягти визнання і слави. Українські музиканти і співаки, актори продовжують виїждати до Москви у пошуках слави і грошей. “Зірки” російської попси домінують у нашому телерадіопросторі та на естрадних майданчиках. Слід зазначити, що з України до Росії у різний час переїхали Тетяна Овсієнко, Лоліта Мілявська, Наталя Корольова, Лариса Доліна, Роман Карцев, Михайло Жванецький, Аркадій Арканов, Олександр Цекало, Валерій Меладзе, Анжеліка Варум, Леонід Агутін.

Становище сучасної української естради хвилює. На зміну традиційним українським мелодіям та текстам, наповненим змістом, приходять електронна музика та нічого не варті слова. У шоу-бізнесі з’явилися “пісні одностенки”. Головною метою шоу-бізнесу є отримання грошей, інколи дуже великих. За відсутності власної уяви та фантазії про гарну музику, йде інтенсивне копіювання західних зразків. З’являється незвичайна композиція українських текстів, які не збігаються ні за стилем, ні за напрямками музики, такими як: “соул”, “реп”, “реггей”, “хіп-хоп”, “панк”, “фанк”, “рок”, “хард-рок”, а деякі навіть намагаються співати у типово американсько-фермерському стилі “кантрі”.

Тексти українською мовою не в моді. На молодіжних дискотеках, у нічних клубах, на телебаченні, у безлічі хіт-парадів пропагуються зарубіжні стилі музики: “драм-енд-бейз”, “Біг-Біт”, “брейк-Біт”, “біт-фанк”, “спід-герез”.

Але попри всі негаразди та труднощі, пісенна творчість переживає піднесення, подальшого розвитку набуває сучасна українська пісня. Модернізувалися і свідомо переорієнтувалися з радянського на національне мистецтво такі автори і виконавці, як: Г. Татарченко, Ю. Рибчинський, О. Гавриш, А. Демиденко, С. Галябарда, П. Зібров, Т. Петриненко, П. Дворський, В. Зінкевич, В. Крищенко та ін. Всенародного визнання набула творчість композиторів: О. Білаша, А. Горчинського, А. Демиденка, І. Карабиця, О. Мороза. На фестивалях кращі національні традиції продовжують такі ансамблі, як “Гуцули”, “Чорні черешні”, “Карпатці”, “Рок-нація”, “Брати блюзу”, гурт “Океан Ельзи” на чолі зі Святославом Вакарчуком, група “ВВ” з лідером Олегом Скрипкою. Їх метою стає подальший розвиток і популяризація української пісні, виявлення та підтримка здібних виконавців.

Прорив української естради до Європи зі своєю гуцульською запальною піснею “Дикі танці” здійснила співачка Руслана Лижичко. Вона стала учасницею найпрестижнішого популярного міжнародного 49-го конкурсного форуму Євробачення-2004 і здобула Гран-прі. Руслана виборола право на проведення 50-го ювілейного конкурсу у Києві у 2005 р. “Дикі танці” – це посправжньому нове слово у світі музики. Це дійство включало традиційні народні інструменти з яскравою ознакою давніх карпатських мелодій і костюмів та неперевершеною балетною групою “Життя”. Тепер мільйони європейців будуть більше знати про Україну і зможуть танцювати під “дикі танці”.

Високий рівень майстерності українських виконавців в Європі було підтверджено на Євробаченні-2007, де друге місце посів Андрій Данилко (Верка Сердючка), на Євробаченні-2008, де знову друге місце посіла Ані Лорак.

Подальшого розвитку набуває українське образотворче мистецтво. Намітилися позитивні тенденції. Відбувся відхід від ідеологічної регламентації. Позначилася орієнтація на національні корені і загальновишні цінності світової культури. Духовна сфера стала плюралістичною.

У незалежній Україні в образотворчому мистецтві розвиваються і змінюють один одного різні стилі і художні напрями. Одним із зачинателів нового напрямку в монументальному живописі під назвою "українська національна колористична школа" став художник Г. Синиця. Він залишився вірним ідеям школи М. Бойчука.

Серед ушанованих жіночих імен в образотворчому мистецтві особливе місце посідають К. Білокур та М. Приймаченко. Їхні вишукані живописні твори насичені дивовижним розмаїттям барв і мають глибоке фольклорне коріння. Кембриджський міжнародний біографічний центр визнав відому українську художницю, професора, дійсного члена Академії мистецтв, тричі лауреата Державної премії СРСР Тетяну Нилівну Яблонську "Жінкою 2000-2001 років" (на жаль, художниця померла в 2005 р.).

У 2000 р. Україна відзначала соті роковини художниці Катерини Білокур. Премією імені народної художниці щорічно нагороджують кращих майстрів декоративного мистецтва. У 2000 р. звання лауреата одержала учениця К. Білокур художниця з Дніпропетровська Ганна Самарська. Яскравою представницею декоративного живопису є Анастасія Рак.

Твори художників популяризуються на виставках, кількість яких неухильно зростає. Виставкові зали, які раніше надавалися тільки у розпорядження митців, визнаних владою, тепер стали доступні усім, хто хоче показати публіці свої художні здобутки. З'явилося чимало виставкових галерей. Серед найбільш відомих – "Національна галерея", Центр мистецтв "Славутич", Центр сучасних мистецтв "Брама", "Лавра", "НЕФ", "Ірена", "Грифон", "Човен", галерея мистецтв УКМА та ін. Новим кроком у розвитку образотворчого мистецтва є створення в київському "Арсеналі" Національного Ермітажу. Ідея перетворення заводу "Арсенал" біля Печерської лаври в художній музей, свого роду "Український Ермітаж", де буде представлена українська історія, зокрема, експонати Трипільської культури, належить Президентові України Віктору Ющенку [23]. У 2004 р. в Арсеналі було проведено короткочасну виставку сучасного мистецтва України під назвою "Прощай, зброя". Галереї виховують у глядача добрі смаки, пропагують творчість талановитих митців, стримують процес відпливу художніх цінностей з України, який набув загрозливого характеру. Держава купує художні твори, однак в цілому матеріальне становище художників не покращується, а поповнення музейних колекцій гальмується. Водночас в Україні формується художній ринок – невідома раніше форма реалізації творів митців.

Минуле – невід'ємна частина національної культури. Шанобливе ставлення до історичних пам'яток, творчих надбань українського народу – один з пріоритетів культурної політики незалежної української держави. Нерухомі святині зберігаються просто неба, а інші пам'ятки історії, матеріальної та духовної культури нації – в музеях України. Нині в державі діють 437 державних і кілька тисяч недержавних музеїв [14, с.496]. Залежно від експозиції вони поділяються на історичні, меморіальні, літературні, краєзнавчі, спеціальні, етнографічні, музей-заповідники. Серед історичних музеїв провідне місце посідають: Національний музей історії України і Музей Великої Вітчизняної війни в Києві, Дніпропетровський історичний музей ім. Дм. Яворницького, Харківський та Львівський історичні музеї.

В Україні діють 30 художніх музеїв. В обласних центрах та інших містах існують краєзнавчі музеї. У нашій державі створені і спеціальні музеї: музичні, природничі, історичних кошовностей, історії релігії, книги і книгодрукування, ботанічні, геологічні, історії військ, педагогіки, суднобудування, морського флоту, історії Полтавської битви, архітектури та побуту, акваріум-музей, музей-аптека у Львові. У Луцьку в 2001р. відкрито музей волинської ікони, а нещодавно у Вінниці – музей подільської народної ікони.

У Запоріжжі популярністю користуються обласний краєзнавчий музей, музей історії запорозького козацтва, музей історії зброї, обласний художній музей.

Чимало пам'яток мають загальнодержавну цінність. А Софійський собор у Києві, Києво-Печерську Лавру та історичний центр Львова включено до списку Всесвітньої природної та культурної спадщини ЮНЕСКО. Понад 60 найвишніших ансамблів, комплексів, цілих історичних передмість оголошено державними заповідниками. Деяким з них Указами Президента України надано статус "національний". Серед національних музеїв-заповідників – Національний архітектурно-історичний заповідник "Чернігів стародавній", Національний історико-архітектурний заповідник "Кам'янець", Шевченківський національний заповідник у Каневі, Національний заповідник "Херсонес Таврійський", Національний історико-етнографічний заповідник "Переяслав", Національний історико-культурний заповідник "Гетьманська столиця" (Батурин), Національний заповідник "Хортиця" у Запоріжжі. Започатковано нові історико-культурні заповідники в Глухові, Дубно, Збаражі, Корсунь-Шевченківському.

Найбільшим заповідником є Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Зараз заповідник представляє собою ансамбль XI-XIX ст., який складається з 6 церков, відбудованого Успенського собору, Великої дзвіниці, Близьких та Дальніх печер (у кожній по три підземні церкви) і приміщень, де мешкають ченці. У печерах зберігаються святі мощі сподвижників православної церкви. Колекція заповідника налічує 65 тис. пам'яток: одяг вищого духовенства, культові предмети, святі ікони, стародруки, історичні документи та ін.

У 1965 р. у Запоріжжі був створений заповідник "Хортиця", який Указом Президента України у 1993 р. отримав статус національного [24]. На о. Хортиця побудовано Музей запорозького козацтва, який нараховує 32 тис. пам'яток, серед яких колекція зброї XVII-XVIII ст., стародруки, іконописи [25]. У Верхній Хортиці знаходиться Святомиколаївський кафедральний собор. До історичних пам'яток належить і славетний віковичний дуб, якому 700 років.

Указом Президента України від 1996 р. був створений Всеукраїнський фонд відновлення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини. Держава взяла під свою охорону 124 тисячі нерухомих пам'яток історії та культури [14, с.496]. Практичною реалізацією програми відродження історичних пам'яток і повернення до життя символів віри українського народу стало відновлення дзвіниці і самого Михайлівського Золотоверхого собору, відбудова Успенського собору Києво-Печерської Лаври, освячення якого відбулося 28 серпня 2000 року.

З 2002 по 2007 роки відбувалась реконструкція Золотих воріт у заповіднику «Софія Київська». На їх відбудову витрачено 8 млн. дол. З 5 грудня 2007 р. пам'ятка стала доступною для відвідувачів [26].

В Україні створюються нові музеї. Серед них – музей Б. Хмельницького в Чигирині, музей гетьманства в Києві.

Багато історичних і культурних скарбів України в різні часи і за різних обставин були вивезені за межі країни. Вони зберігаються у великих музеях світу. Частина з них деякий час експонувалася в українських музеях. Так, у квітні 2002 року в Національному історико-культурному заповіднику "Чигирин" (Черкаська обл.) в рамках експозиції «Атрибути гетьманської влади та особисті речі Богдана Хмельницького» українці мали можливість ознайомитись з унікальними гетьманськими реліквіями. Їх надали для показу Росія, Польща, Швеція. Це особистий прапор гетьмана Б. Хмельницького, його булава, шабля, нагай, шапка та водосвятна чаша [27].

За останні роки в Україну повернуто особисті архіви Олександра Олеся та Олега Ольжича, із США – документи уряду УНР в екзилі. Розпочато роботу з повернення в Україну спадщини професора І. Огієнка, праці якого нараховували майже 2 тис. назв з різних галузей знань [28].

В Україні завдяки старанням Фонду інтелектуальної співпраці «Україна – XXI століття» розгорнуто програму повернення українських реліквій на історичну батьківщину. Вона має назву "Знати минуле заради майбутнього" [27]. Однак через фінансові труднощі частина музеїв поки що не має можливості для стабільної роботи, організації постійних експозицій.

Слід зазначити, що залежно від ставлення держави до долі історичних і культурних реліквій світова спільнота оцінює цивілізованість усієї нації.

Одним з найефективніших засобів у формуванні свідомості суспільства є кіно. У радянські роки Україна була одним з найбільш активних виробників кіно. В Україні плідно працювали три потужних кіностудії – ім. О. Довженка, Одеська і Ялтинська. Однак у роботі цих кіностудій існував серйозний недолік. Виробництво регулювалося виключно держзамовленням і через це, коли держава опинилася не в змозі виконати свої зобов'язання, прийшов крах і виробництву. Відповідна доля спіткала і прокат, бо система закупівлі фільмів була централізована і монополізована державою.

Але на початку 90-х років почався спад виробництва вітчизняних фільмів, зумовлений важким економічним станом у державі. Негативні процеси в українському кінематографі спостерігаються і сьогодні. І хоча за останні роки наші митці досягли певних успіхів, все ж, це дає підстави лише до стриманого оптимізму. Бо обсяг ігрових, неігрових та анімаційних фільмів, знятих у 2001-2005 роках, становить 10-15% обсягів виробництва фільмів у період до 1990 року" [29].

В останні роки помітні деякі обнадійливі зрушення. З 2000 р. розширилось бюджетне фінансування національної кіностудії ім. О. Довженка. З'явилися кінотеатри, обладнані новою екранною технікою.

Вийшло багато документальних фільмів, присвячених, в основному, історичному минулому України. Створено декілька багатосерійних фільмів, серед них "Сад Гетсиманський" (за мотивами творів І. Багряного), "Пастка" (за І. Франком), телесеріал "Роксолана". На 34-му фестивалі в Сан-Ремо українському фільму "Ізгой" (за мотивами повісті Д. Дімарова, режисер В. Савельєв) присуджено Гран-прі. У 1996 р. на Берлінському кінофестивалі було представлено 8 українських кінострічок, таких як: "Кисневий голод" А. Дончика, "Фучжоу" М. Ілленка, "Останній

бункер" В. Ілленка та ін. На 54-му Берлінському кінофестивалі у 2008 році Україна представила 5 фільмів: повнометражний «Біля річки» Є. Нейман та короткометражні «Приблуда» В. Ямбрузького, «Таксист» Р. Бондарчука, «Клятва» М. Вроби, «На грані» А. Сухаренка та М. Ратникова. Низку заходів на цьому кінофестивалі провела Українська кінофундація – приватна організація, створена 2007 року, основною метою діяльності якої є ознайомлення закордонних кінофестивалів та публіки з класичними та найновішими українськими фільмами, і популяризація українського кіно в цілому[30]

Найболючішою проблемою залишається зйомка повнометражних ігрових фільмів, без стабільного виробництва яких неможлива національна кіноіндустрія.

На національному кіноринку панує американське (до 90%) та частково російське кіно, українські фільми становлять менше 1%. За останні 10 років в Україні виходить менше 3-5 повнометражних ігрових фільмів на рік, у 2004р. – 7.

На жаль, більшість талановитих українських кіноакторів сьогодні зайняті в інших сферах діяльності (театр, реклама, телебачення або й просто присадибне господарство). Деякі з них знімаються у фільмах іноземних кіностудій. Значною подією в кіномистецькому житті не тільки Польщі, а й України стала історико-пригодницька картина "Вогнем і мечем" за участю кількох українських акторів. Різко зросла популярність і слава Богдана Ступки після виконання ролі Б. Хмельницького в фільмі режисера Єжи Гофмана "Вогнем і мечем", ролі Мазепи в фільмі Юрія Ільєнка "Молитва за гетьмана Мазепу". Два найбільш помітних російських фільми останніх років – "Свої", "Водій для Вери", серіал "Викрасти Тарантіно" – багато в чому зобов'язані своїм успіхом чудовій грі Б. Ступки. Статуетку Марка Аврелія за кращу чоловічу роль в українсько-польському фільмі «Серце на долоні» (режисер К. Зануссі) він отримав і на III Римському кінофестивалі (жовтень-листопад 2008 р.) [31].

Створюються українсько-російські, українсько-французько-російські ("Схід-Захід") фільми. Закінчилися зйомки українсько-китайської кіноверсії повісті М. Островського "Як гартувалася сталь", надзвичайно популярної у Китаї.

Продовжує регулярно знімати свої талановиті стрічки наш одеський кінорежисер Кіра Муратова. Її кіно просто входить у моду. До найкращих останніх її фільмів можна віднести такі, як: "Настроювач", "Другорядні люди", "Чеховські мотиви" [32].

Прибутковими і популярними стають фільми про козацьку старовину. Але не завжди вони виходять вдалимими. Неоднозначну оцінку отримали фільми "Молитва за гетьмана Мазепу" та "Чорна Рада".

У 2006 р. в українському кінопрокаті з'явився перший український (і україномовний) трилер "Штольня" (молодого режисера Любомира Кобильчука та продюсера Олексія Хорошка) за участю молодих акторів. Це одна з перших спроб синтезувати мистецтво з бізнесом, заповнити нішу комерційно-розважального кіно [33].

За останні роки заслуговує на увагу дебют молодого українського режисера Олеся Саніна, з його історичним кінофільмом "Мамай" (2003 р.) [34]. О. Саніну вдалося за три роки малими коштами створити талановитий твір. Сам режисер стверджує, що "Мамай" не знімався у контексті касовості. В українському кіно, де немає сформованого ринку прокату, цій картині важко окупитися. Участь у міжнародних форумах – це форма існування національного кінематографу сьогодні. Там фільми дивляться кіномани, критики, прокатники, продюсери. Про них пише преса. Заявити про себе як кінематографічну державу, ми можемо лише там. У 2003 р. у Берліні ляльковий мультфільм київського молодого режисера Степана Коваля "Йшов трамвай № 9" отримав престижного "Срібного ведмедя" в конкурсі короткого метражу [35].

У 2005 р. сталася знакова подія. Вперше в історії вітчизняного кіно український фільм "Путівники", чорно-біла десятихвилинка Ігоря Стрембицького, учня одного з кращих на сьогодні українських кінодокументалістів Сергія Буковського, отримав Золоту пальмову гілку на Каннському фестивалі [36]. І. Стрембицький працював над стрічкою 3 роки студентської доби разом зі своєю дружиною, яка за сумісництвом була і продюсером, і автором цієї філософської стрічки.

У 2007 р. кіностудія «Мосфільм» під керівництвом режисера-постановника Володимира Бортка завершила роботу над фільмом «Тарас Бульба». Це широекранний фільм на 2,5 години за мотивами однойменної повісті М.В. Гоголя. У головній ролі – один із найвідоміших, найзаслуженіших і найпопулярніших сучасних артистів Богдан Ступка, народна артистка СРСР Ада Роговцева – у ролі його дружини, Остапа грає Володимир Вдовиченков, Андрія – Ігор Петренко. Частина зйомок проводилась у Запоріжжі, на о. Хортиця. До картини залучено 200 вершників і до тисячі простих козаків, яких грали переважно жителі Запоріжжя. Подібні за складністю постановки картини не знімалися з часів «Війни і миру» С. Бондарчука.

Уже 14 років активно діє міжнародний фестиваль анімаційного кіно "Крок" у Києві. Успішною кіностудією (неігрове кіно) є "Контакт". За 10 років своєї роботи вона випустила велику кількість

кінострічок (до 30 хвилин). Серед останніх робіт “Леонід Кравчук. Обрання долі”, “Як білий камінь в глибині криниці” – присвячена А. Ахматовій, “Ты помнишь наши встречи” – про неповторний голос співачки Клавдії Шульженко.

Серед стрічок документального кіно можна відзначити: “Війна. Український рахунок” Сергія Буковського, “Вічний Хрест” Юрія Терещенка, “Кам’яний хрест” Леоніда Осики.

Розвиток сучасної культури неможливий без кінематографу, який має великий вплив на духовне життя суспільства. Вітчизняне кіно сьогодні перебуває у стані пошуку шляхів самовираження, утвердження.

Після кризи, яка тривала упродовж 90-х років кінопрокат, який не витримував конкуренції з телебаченням, сьогодні демонструє тенденцію до відродження. За даними Голови Державної служби кінематографії України Г. Чміль, у 2007 р. в українському прокаті побувало 257 фільмів і валовий збір у цій сфері зростає феноменально: за рік – 500 млн. грн. Проте фільмів українського виробництва було всього 10, причому йдеться про комерційні фільми, зняті російською мовою і переважно з російськими акторами [37].

Телебачення перетворилося в могутнє інформаційне і розважальне джерело. Сучасне телебачення України станом на 1 липня 2008 р. – це 1200 телерадіоорганізацій, більшість яких комерційні, недержавні [38]. Державними залишилися лише УТ-1 та обласні телерадіокомпанії. Телебачення міцно ввійшло в життя різних верств населення. Громадяни України мають можливість користуватися різними видами TV – від супутникового до кабельного. Переважна більшість вільного часу віддається телебаченню. Телевізійний екран у кожній оселі став головним джерелом інформації і розваг: більше 90% населення вперше дізнається про події з телевізійних передач.

У наш час зростає комерціалізація засобів масової інформації – газет, каналів телебачення, радіостанцій, серед яких значна частина орієнтується на маловиблагливого й дезорієнтованого читача, глядача, слухача, поширюючи низькопробну й нерідко просто безвідповідальну інформацію та сурогатні вироби маскультури всього ширпотребу.

Пропаганда жорстокості та насильства, еротичних сцен та низькопробних фільмів західного виробництва негативно впливає на психіку людей, деформує їх свідомість та шкалу моральних цінностей, сприяє розвитку агресивності в суспільстві.

Але обнадійливі ознаки позитивних змін у телепросторі вже помітні. Останнім часом з’являється все більше сучасних вітчизняних програм, розпочався процес формування громадського телебачення на базі Першого Національного каналу. Позитивним моментом у роботі державного телебачення стала трансляція художніх фільмів і телесеріалів українською мовою. У 2007 р. розпочався телепроект «Великі українці» [39].

Міністерство культури і туризму домовилося з демонстраторами та дистриб’юторами кіно з 1 лютого 2007 р. дублювати або субтитрувати фільми іноземного виробництва українською мовою. Це рішення викликало неоднозначну реакцію, тому Конституційний Суд України після розгляду цього питання підтвердив його правомірність [40].

Фізкультура і спорт – невід’ємна частина національної культури. Незважаючи на економічну кризу та інші негаразди, українські спортсмени за роки незалежності досягли значних успіхів. У цьому можна бачити продовження кращих традицій попереднього часу (з 639 олімпійських медалей, завойованих радянськими спортсменами, на рахунку українських – 444, зокрема 196 золотих).

У 1993 р. Національний Олімпійський комітет України та федерації окремих видів спорту стали повноправними членами міжнародних спортивних організацій. У 1994 р. країна вперше в своїй історії взяла участь у зимових Олімпійських іграх у Лілліхаммері (Норвегія) як суверенна держава. Першою олімпійською чемпіонкою від незалежної України стала Оксана Баюл – переможниця в одиночному фігурному катанні.

У 1996 р. на літній Олімпіаді в Атланті (США) українська команда посіла почесне 9 місце серед 197 країн-учасниць і виборола 23 медалі, зокрема 9 золотих.

У 2000 р. на XVII літніх Олімпійських іграх у Сіднеї (Австралія) українці також отримали 23 медалі. Величезного успіху досягла харків’янка Яна Клочкова. Вона здобула 2 золоті медалі з комплексного плавання на дистанціях 200 та 400 м. (світовий рекорд) і срібну – на дистанції 800 м.

У 2004 р. на XVIII літніх Олімпійських іграх в Афінах українські спортсмени вибороли 23 медалі, з яких було 9 золотих. Яна Клочкова завоювала 2 золоті медалі в змаганнях з плавання.

У лютому 2006 р. у Турині відбулися XX зимові Олімпійські ігри. Українці завоювали 2 бронзові медалі: біатлоністка Лілія Єфремова і фігуристи Олена Грушина і Руслан Гончаров.

У квітні 2007 р. за рішенням UEFA Україна і Польща отримали почесне і водночас надзвичайно відповідальне право організувати і провести чемпіонат Європи з футболу 2012 р. Підготовка до нього в Україні виявила цілу низку проблем: необхідність розбудови належної

інфраструктури, реконструкції центральної спортивної арени – НСК «Олімпійський» та будівництво у стислі терміни цілого ряду нових спортивних споруд.

На Олімпійських іграх 2008 р. у Пекіні збірна України посіла 11-е загальнокомандне місце. Українські спортсмени завоювали 7 золотих, 5 срібних і 15 бронзових медалей [41].

Світову славу Україні принесла ціла плеяда видатних спортсменів.

Блохін Олег Володимирович (1952 р. нар.) – видатний футболіст і тренер, кращий форвард київського “Динамо”, кращий футболіст Європи (1975 р.), бронзовий призер XX і XXI Олімпійських ігор (1972, 1976 рр.), володар Кубка кубків (1975 р., 1986 р.) і Суперкубка Європи (1986 р.). член символічного “Клубу Г. Федотова” (317 голів). Йому належать усі особисті рекорди в радянському футболі: за збірну СРСР він провів 112 матчів і забив 47 м’ячів, зіграв у чемпіонатах СРСР 432 рази і забив 211 голів. У вересні 2003 р. О. Блохіна було призначено старшим тренером національної збірної України з футболу, яку він вивів на чемпіонат світу 2006 р. у Німеччині, де вона дійшла до чвертьфіналу [42].

Бубка Сергій Назарович (народ. 1963 р.) – видатний спортсмен-легкоатлет у стрибках із жердиною. Чемпіон Олімпійських ігор у Сеулі 1988 р. Єдиний спортсмен, який перемагав на п’ятох чемпіонатах світу (з 1985 по 1995 р). За 11 років Бубка підняв свій особистий рекорд на 43 см, а світовий рекорд – на 32 см, довівши його до фантастичної висоти 6 м 15 см. Результат залишається неперевершеним донині. Він є 35-кратним рекордсменом світу. Герой України (2001 р.). Член виконкому Міжнародного Олімпійського комітету, президент Національного Олімпійського комітету України. Засновник і президент “Клубу Сергія Бубки” (м. Донецьк, 1990 р.). Сергію Бубці встановлено бронзову статую, яка знаходиться біля входу на стадіон “Локомотив” у Донецьку. Крім нього, такої честі удостоїлися лише три спортсмени у світі [43].

Дерюгіна Ірина Іванівна (народ. 1958 р.) – відома гімнастка. Абсолютна чемпіонка світу (1977, 1979 рр.) і Європи (1978 р.), п’ятикратна абсолютна чемпіонка СРСР з художньої гімнастики. Старший тренер спеціальної дитячо-юнацької школи олімпійського резерву (з 1983 р.), заслужений тренер СРСР (1989 р.), суддя міжнародної категорії, віце-президент Федерації художньої гімнастики України (з 1988 р.) [44].

Кличко Віталій Володимирович (народ. 1971 р.), Кличко Володимир Володимирович (народ. 1976 р.) – видатні спортсмени-боксери. Віталій з юнацьких років серйозно захоплювався кікбоксингом і боксом. З 1985 р. Віталій став шестиразовим чемпіоном світу з кікбоксингу, а також трикратним чемпіоном України з боксу, срібним призером чемпіонату світу з боксу. Володимир почав займатися боксом в 15 років. Уже в 17 років він завоював звання чемпіона Європи серед юніорів, а потім п’ять разів ставав чемпіоном України з боксу, срібним призером чемпіонату Європи 1996 р. Того ж року він завоював золоту медаль у суперважкій ваговій категорії на Олімпійських іграх в Атланті.

Восени 1996 р. брати Клички підписали контракти з гамбурзьким клубом професійного боксу.

Володимир на професійному рингу провів 40 боїв і 15 титульних двобоїв, зокрема 4 бої за титул чемпіона світу.

11 грудня 2004 р. в Нью-Йорку Віталій Кличко відстояв титул чемпіона світу з боксу у суперважкій вазі WBC в поєдинку з Денні Вільямсом. У 2005 р. Віталій Кличко пішов із великого спорту і зайнявся політикою. Проте у жовтні 2008 р. відбулося тріумфальне повернення його до спорту: після перемоги над нігерійцем П. Семюелом Віталій повернув собі чемпіонський титул WBC [45].

Шевченко Андрій Миколайович (народ. 1976 р.) – один з найбільш популярних футболістів планети. Кращий форвард київського “Динамо” (1994-1999 рр.), п’ятикратний чемпіон України, трикратний володар Кубка України. Нападник “Мілана” (Італія, з 1999 р.), володар Кубка європейських чемпіонів (2003 р.). У грудні 2004 р. форвард італійського “Мілана” та збірної України Андрій Шевченко отримав “Золотий м’яч” – приз найкращому футболістові Європи. Свого часу “Золотий м’яч” також отримували экс-гравці київського “Динамо” Ігор Беланов та Олег Блохін. З травня 2006 р. А. Шевченко став гравцем лондонського «Челсі», а з вересня 2008 р. повернувся до «Мілану» [46].

У духовному відродженні українського народу вагому роль відіграють релігія та церква, збережені ними загальнолюдські та моральні цінності. У сучасній Україні існує близько 105 церков, конфесій, течій, напрямків, 96,7% з них є християнськими. 23 квітня 1991 р. Верховна Рада УРСР прийняла Закон про свободу совісті та релігійні організації [47].

Відкриваються нові церкви. Збільшується кількість парафій. 52% віруючих в Україні православні. Відновилися раніше заборонені Українська автокефальна православна церква (УАПЦ) і Українська греко-католицька церква (УГКЦ). Проблемою залишається розкол українського православ’я на три церкви: Українську православну церкву Московського

патріархату, Українську православну церкву Київського патріархату і Українську автокефальну православну церкву.

Таким чином, незважаючи на економічні труднощі, політичні негаразди, в сучасному житті України можна відзначити обнадійливі позитивні тенденції, які віддзеркалюють процес національного духовного відродження українського народу. Яким буде його майбутнє, багато в чому залежить від цілеспрямованості в досягненні мети, згуртованості різних верств і ланок суспільства, передусім, звичайно, органів державного управління. З переходом до ринкових відносин культура вимагає невідкладних захисних заходів. На культурі не економлять і не заробляють. Умова для успішного розвитку держави одна: має бути прямий державний захист культури, треба вкладати достатньо коштів в освіту, науку і культуру. Їх пріоритет перед усіма іншими проблемами суспільства і держави незаперечний і доведений історією, досвідом розвитку всіх передових країн світу.

Джерела та література

1. Закон України «Основи законодавства про культуру» // Відомості Верховної Ради (далі – ВВР). – 1992. – № 21. – Ст. 294.
2. Указ Президента України «Про Фонд розвитку культур національних меншин України // Урядовий кур'єр. – 1992. – № 18.
3. «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» // Шевченко Т.Г. Кобзар. – К., 1987.
4. http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_1_h3_1.php.
5. Українська та зарубіжна культура: Навч. Посібник / М.М. Закович, І.А. Зязюн, О.М. Семашко та ін. – 3-є вид., випр. і доп. – К., 2002; Історія світової та української культури: Підручник для вищих закладів освіти / В.І. Греченко, І.В. Чорний, В.А. Кушнерук, В.А. Режко. – К., 2002; Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: курс лекцій. – К., 2002; Меднікова Г.С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття. – К., 2002.
6. Закон України «Про освіту» // ВВР. – 1991. – № 34. – Ст. 451.
7. Закон УРСР «Про мови» // ВВР. – 1989. – Додаток до № 45. – Ст. 631.
8. Закон України «Про загальну середню освіту» // ВВР. – 1999. – № 28. – Ст. 230.
9. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – К., 1994.
10. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ ст. / Авт.кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, А. Гуржій та ін. – У 3-х кн. – Кн. 2: Освіта і наука: творчий потенціал державо- і культуротворення. – К., 2004.
11. Українська національна система виховання: Концепція. – К., 1991.
12. Закон України «Про професійно-технічну освіту» // ВВР. – 1999. – № 26. – Ст. 218.
13. Закон України «Про вищу освіту» // ВВР. – 2002. – № 20. – Ст. 134.
14. Статистичний щорічник України за 2005 рік. – К., 2006.
15. Огаренко В.М. Недержавна вища освіта в Україні: перше десятиліття: Історичний нарис. – Запоріжжя, 2000.
16. Національний звіт України про впровадження положень Болонського процесу, 14 грудня 2006 р. // <http://www.mon.gov.ua>.
17. Інтерв'ю міністра освіти і науки України І.О. Вакарчука // 24. – 2008. – 20.10.
18. Досягнення в системі вищої освіти України, починаючи з Бергена // <http://www.mon.gov.ua>.
19. Міносвіти вже готується до нової вступної кампанії
20. // <http://www.useti.org.ua/ua/news/260/>
21. Історія української культури. У 5-ти томах – К., 2004.
22. <http://www.knyha.com/ukr.autor/?id=2116>.
23. Національний склад населення України та його мовні ознаки. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. – К., 2003.
24. <http://www.kmv.gov.ua/news.asp?ldType=7&ld=46012>.
25. <http://www.meria.zp.ua/?id=197>.
26. Національний заповідник «Хортиця» // <http://www.hortica.org.ua/exposition>.
27. <http://moemisto.com.ua/1256>.
28. Бруслиновський Є. Символи нації повертаються на Батьківщину...Поки що лише на півроку // <http://www.day.kiev.ua/56654>.
29. Книжковий огляд. – 2003. – № 1 // [http://www.web-](http://www.web-standart.net/magaz.php?aid=5709)
30. [standart.net/magaz.php?aid=5709](http://www.web-standart.net/magaz.php?aid=5709).
31. Проблеми та перспективи розвитку українського кінопрокату // <http://www.culturalstudies.in.ua/index.php>.
32. Україна представить 5 фільмів на Берлінському кінофестивалі // <http://newsru.ua/rest/05feb2008/nashekino.htm>.
33. bbc.co.uk/ukrainian/2008/11/08/104.
34. <http://old.kinokolo.ua/cyclopedia/person.php/219>.
35. <http://expres.ua/articles/2006/04/07/6774>.
36. <http://old.kinokolo.ua/cyclopedia/person.php/726>.

37. Шел трамвай девятый номер (2003). TV Rip (Степан Коваль)
// <http://torrents.ru/forum/viewtopic.php?t=357009>.
38. <http://old.kinokolo.ua/cyclopedia/person.php/724>.
39. Дещо про культурний капітал України // Кінотеатр. – 2008. – № 4
// http://www.htm.ukma.kiev.ua/show_magazine.php?id=34.
40. Державний реєстр телерадіоорганізацій України (на 1 липня 2008)
// http://www.nrada.gov.ua/documents/reestr_1.07.2008.
41. <http://www.inter.ua/ua/news/2007/36/2159.html>.
42. <http://news.ag.com.ua/news-28233.html>.
43. <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish/a>.
44. <http://www.profootball.com.ua/2002/11/06/dinamo>.
45. <http://www.bubka.openua.net/bio.php>.
46. http://presscenter.ukrinform.ua/vip_galery.php?photo_id=193.
47. <http://www.klichko.com>.
48. <http://ashevchenko.kiev.ua/biography>.
49. Закон УРСР «Про свободу совісті та релігійних організацій» // ВВР. – 1991. – № 25. – Ст. 284.

Summary

The article deals with the culture in the independent Ukrainian state in 1991-2008. The analysis of the state and development of the culture is given in the article. The main attention is drawn to the phenomena and processes taking place in the fields of education, science, literature, art, publishing and sport.

С. Ю. Левченко

“ВИБОРЧІ” МАНІПУЛЯЦІЇ В ЗМІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ НАПРИКІНЦІ 2008 РОКУ

Маніпуляційні прийоми, які використовують запорізькі журналісти, ще не стали об'єктом досліджень у науковій літературі. Ця стаття є першою спробою визначити основні аспекти маніпуляційного впливу, які використовуються в політичних матеріалах місцевими часописами.

Інформованість громадян прямо залежить від того, як, з якими цілями й за якими критеріями підбирається інформація, наскільки глибоко вона відбиває реальні факти після її відображення в газетах.

Мета дослідження – простежити роль маніпулювання, зокрема політичного, що здійснюється через комунікативний канал преси.

Основним матеріалом, за допомогою якого ЗМІ здійснюють маніпулювання, є, звичайно, інформація, а точніше, керування нею. Як відомо, політична маніпуляція – це сукупність прийомів, методів, способів, процедур, які використовують суб'єкти політичної діяльності (особистості, політичні, суспільні групи, політичні партії, громадські об'єднання, групи тиску тощо), впливаючи на свідомість або підсвідомість масової аудиторії [1, с.298-299].

Виходячи із журналістської етики, на основі проведених досліджень і вивчення джерел з даної проблематики, виділяємо такі види маніпуляції, як **умисна** та **неумисна**.

Умисна маніпуляція – створення матеріалу з метою впливу на свідомість реципієнта шляхом зміни його суджень щодо певних фактів, подій, явищ, особистостей тощо – формування громадської думки за принципом: стимул – реакція.

Неумисна маніпуляція – констатація фактів, подій, явищ тощо, вдаючись до їх однобічного аналізу, не маючи наміру вплинути на свідомість читача.

Головною політичною подією, від якої йде відлік в дослідженні є Указ Президента України № 911 “Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України VI скликання та призначення позачергових виборів” від 9 жовтня 2008 року. Згідно з цим документом вибори мали б відбутися 7 грудня 2008 року.

Запорізькі газети, які вийшли протягом кількох днів після офіційного оголошення дати позачергових виборів до Парламенту, більшу увагу приділили **причинам** такого рішення Президента України. Усі друковані ЗМІ, які ми досліджували, певним чином прореагували на дію В. Ющенка щодо припинення повноважень ВР VI скликання. Аналізували та інтерпретували вищезгаданий документ 16 газет.

Найбільше публікацій (4) було у газеті “Позиція” [2; 3; 4], інформаційному органі Партії регіонів. Найменше тема виборів цікавила журналістів “Запорізької правди” [5, с.2], також контрольованій більшістю ПР в обласній раді, яка присвятила цій темі лише одну замітку. Власне Указ Президента надрукували лише 2 запорізьких часописи: “Запорізька Січ” [6, с.1], засновник